

Моделювання соціально-економічних відносин у процесі наукових досліджень

Мета статті - висвітлити основні результати наукових досліджень Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» за 2017 р. щодо теоретичного обґрунтування та практичного втілення ключових моделей розвитку соціально-економічних відносин у галузі з урахуванням сучасних викликів.

Методика дослідження. Загальнонаукові методи: діалектичний - для аналізу наукових праць, абстрактно-логічний підхід - при узагальненні результатів дослідження та формулюванні висновків, емпіричний - для оцінки сучасного стану й розвитку об'єкта дослідження, використано також метод факторного аналізу, прогнозування економічного моделювання.

Результати дослідження. Здійснено теоретико-методичне обґрунтування та запропоновано підходи до оцінки ефективності впровадження комплексу соціально-економічних моделей розвитку аграрного сектору економіки, зокрема: парадигми стратегічного бачення аграрного устрою; алгоритму формування перспективної моделі розвитку сільських територій з опрацюванням інструментарію оцінки наслідків цього процесу на основі визначення рівня економічної безпеки сільських територій; прогнозної моделі виробництва сільськогосподарської продукції та його ефективності; моделі просторового розміщення сільськогосподарського виробництва на основі рейтингової оцінки аграрного розвитку регіонів; перспективної моделі запровадження ринку земель сільськогосподарського призначення на основі науково обґрунтованої селозберігаючої парадигми сільського розвитку; моделі функціонування цінового механізму на сільськогосподарську продукцію та концептуальної моделі оподаткування сільськогосподарських товаровиробників; моделі регіональної дорожньої інвестиційної карти для забезпечення інвестиційного розвитку адміністративних районів.

Елементи наукової новизни. Сформовано систему організаційно-економічних моделей, реалізація яких забезпечить збалансований розвиток вітчизняного сільськогосподарського виробництва та сільських територій, передусім завдяки синергетичному ефекту прогресивних змін за більшістю ключових напрямів цього розвитку.

Практична значущість. Реалізація сформованих систем організаційно-економічних моделей сприятиме прискоренню економічного розвитку аграрного сектору економіки та сільських територій країни, результативному формуванню конкурентоспроможного інноваційно спрямованого аграрного виробництва, стабільного експортного потенціалу й стабільної продовольчої безпеки нації, вирішенню соціальних проблем села. Рис.: 2. Бібліогр.: 15.

Ключові слова: аграрний сектор, моделі економічних відносин, соціально-економічні та правові відносини, конкурентоспроможність економіки сільських територій, виробничий та трудовий потенціал галузі.

Лупенко Юрій Олексійович - доктор економічних наук, професор, академік НААН, заслужений діяч науки і техніки України, директор, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10)
E-mail: pd@iae.org.ua

Постановка проблеми. Нинішній етап розвитку аграрної економіки значною мірою пов'язаний з динамічністю суспільних процесів, наростанням конкуренції на світових ринках, що вимагає постійного вдосконалення економічних і соціальних відносин, приведення їх у відповідність до поточних та перспективних викликів. Природно, що успішне реагування на найгостріші виклики сьогодення вимагає завершення земельної реформи, остаточне утвердження приватної власності на засоби виробництва у галузі, формування стійкої, конкурентоспроможної

та перспективної структури виробництва, реального практичного вибору парадигми сталого сільського розвитку в цілому і аграрного сектору економіки зокрема. Тому економічна наука має дати чіткі відповіді на ці питання, обґрунтувати найдоцільніші шляхи та механізми реагування на них, надати об'єктивну оцінку різноманітних варіантів прийнятних рішень тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом в Україні активізувалися соціально-економічні дослідження в контексті гармонізації тенденцій світового розвитку, максимальної імплементації загальнолюдських цінностей до стратегічного вибору національних економік, адаптації та

гармонізації прийнятних для більшості механізмів розвитку. Насамперед, слід відзначити Національну доповідь «Цілі Сталого Розвитку: Україна» [15], де представлено бачення орієнтирів досягнення Україною Цілей Сталого Розвитку, які були затверджені на саміті ООН у 2015 р.

Стосовно аграрного сектору економіки перспективи розвитку більшою мірою представлені у Переглянутій стратегічній рамковій програмі ФАО на 2010-2019 рр. [4], у якій узагальнено результати стратегічного аналізу щодо виявлення загальних глобальних політичних і соціально-економічних тенденцій, що визначають розвиток сільського господарства на середньострокову перспективу, основні виклики людству, пов'язані з цими тенденціями, та роль ФАО.

В Україні питання перспективного розвитку галузі представлені у Стратегічних напрямках розвитку аграрного сектору економіки до 2020 року [11], розроблені в Національному науковому центрі «Інститут аграрної економіки», на основі яких Кабінетом Міністрів України було затверджено відповідну Стратегію [10], а також більш сучасний і комплексний документ – Стратегію розвитку сільськогосподарського виробництва в Україні на період до 2025 р., опрацьовану установами Національної академії аграрних наук України [12].

Зазначена проблема є складовою програми наукових досліджень Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» (далі – ННЦ «ІАЕ») «Теоретико-методологічне забезпечення економічного розвитку аграрного сектору економіки та сільських територій» на 2016-2020 рр.

Мета статті – висвітлити основні результати досліджень ННЦ «ІАЕ» за 2017 р. щодо теоретичного обґрунтування та практичного втілення ключових моделей розвитку соціально-економічних відносин у галузі з урахуванням сучасних викликів.

Виклад основних результатів дослідження. Обґрунтування ключових механізмів розвитку будь-якої галузі економіки безпосередньо пов'язано з визначенням основних тенденцій, з'ясування причин тих чи інших проблем, що стримують цей розвиток, передусім можливих найефективніших шляхів розв'язання виявлених проблем, а також очікуваних наслідків запропонованих рішень. У результаті такий процес зводиться до обґрунтування характерних економічних

та (або) соціальних відносин між усіма учасниками процесу. Йдеться про обґрунтування певної моделі розвитку: загальної або її складової, у якій економічні відносини формуються залежно від визначених цілей, наявних проблем, шляхів та можливостей досягнення поставлених цілей.

Найбільш загальною моделлю розвитку галузі, обґрунтованою у 2017 р. в ННЦ «ІАЕ», стала парадигма стратегічного бачення аграрного устрою України, спрямована на забезпечення комплексного розвитку сільського господарства та сільських територій в умовах децентралізації влади, євроінтеграції і запровадження ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення. Ця модель включає стратегічне бачення багатофункціональності сільського господарства, оптимізації землеволодіння і землекористування, організації ведення сільськогосподарської діяльності та розвитку інтеграційних процесів на засадах багатоукладності, розміщення продуктивних сил сільського господарства на сільських територіях та стратегію дій у його розбудові з використанням територіально – інтегрованого підходу ЄС.

Серед головних механізмів імплементації цієї моделі, що мають бути покладені в основу реалізації державної політики комплексного розвитку сільського господарства і сільських територій для формування відповідного аграрного устрою, виділено:

створення сприятливих економічних умов ведення сільськогосподарського виробництва для усіх організаційно-правових форм господарювання;

формування умов для підвищення рівня зайнятості, оплати праці та доходів сільського населення, запровадження кодексів належної сільськогосподарської практики;

розроблення і реалізації державної економічної, регіональних цільових та місцевих програм комплексного розвитку сільського господарства і сільських територій;

раціональне поєднання галузевої і територіально-самоврядної систем управління на основі адаптованого до умов України територіально-інтегрованого підходу ЄС;

сприяння розвитку системи громадського і міжгосподарського самоврядування в АПК;

розвиток державно-приватного партнерства;

створення умов для ефективного функціонування ринку сільськогосподарської продукції та продовольства;

розвиток системи техніко-технологічного, інвестиційного, кадрового, науково-інноваційного, інформаційно-консультаційного забезпечення сільськогосподарської діяльності;

застосування механізмів бюджетної й іншої державної підтримки сільськогосподарським товаровиробникам і селянським господарствам населення [1].

Іншою й не менш важливою розробкою є модель розвитку сільських територій України, підпорядкована загальній стратегії сталого розвитку. Її основними цілями, задля досягнення яких розробляються відповідні механізми, є підвищення конкурентоспроможності економіки сільських територій (не тільки сільського господарства), поліпшення рівня життя сільського населення, покращення демографічної ситуації та збереження довкілля. Ця модель включає такі ключові елементи, як людський і соціальний капітали, підприємництво, державне регулювання (політика сільського розвитку), природні та фінансові ресурси (зокрема, державне та місцеве фінансування), а також інфраструктуру сільських територій (освіта, охорона здоров'я, культура, дорожньо-транспортне й житлово-комунальне господарство, побутове обслуговування, зв'язок).

У процесі ув'язки з можливим запровадженням обігу сільськогосподарських земель розроблена схема (алгоритм) формування перспективної моделі розвитку сільських територій на основі купівлі селянами (жителями села) земельних ділянок, що стане базою для розширення ефективного сільськогосподарського виробництва і становлення середнього класу на селі, збільшення доходів місцевих бюджетів, забезпечення соціальної та фінансової спроможності сільських громад. У свою чергу, такі сільські громади будуть забезпечувати зростання якості життя свого населення та охорону довкілля. В кінцевому підсумку, всі елементи моделі розвитку на основі земельної власності (селянин-власник, заможний середній клас та спроможна сільська громада), в силу своєї єдності і територіальної прив'язки за місцем зайнятості і проживання, нарощуючи свій потенціал, забезпечуватимуть сталий сільський розвиток на певній території, а у цілому – на усій сільській території України.

Для методологічного забезпечення процесу децентралізації влади та формування об'єднаних територіальних громад обґрунтований і практично розроблений відповідний інструментарій оцінки наслідків цього процесу. Цей інструментарій являє собою систему показників для практичного визначення рівня економічної безпеки сільських територій України як загального індикатора, що характеризує наслідки децентралізації за наступними блоками: організація охорони здоров'я сільського населення (налічує 8 субіндексів), демографічна безпека (8), стан благоустрою (10), освітнє середовище (6), загальний матеріально-економічний добробут (11), стан сільських домогосподарств (8), екологічна безпека (10).

Для забезпечення інвестиційного розвитку розроблено модель регіональної дорожньої інвестиційної карти на прикладі аграрного адміністративного району. Як головні складові цієї моделі виділено: визначення основних завдань інвестиційної карти, оцінку стану поточного розвитку та наявного потенціалу, обґрунтування інвестиційних пріоритетів, напрямів та заходів щодо залучення інвестицій, формування сприятливого інвестиційного середовища, оцінка економічних, соціальних та екологічних наслідків запровадження даної моделі. Для реалізації зазначеної моделі розроблено відповідні рекомендації, які дають змогу запровадити її в усіх адміністративних районах країни [8].

У постійній динаміці знаходиться моделювання різноманітних видів сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, розвитку сімейних фермерських та особистих селянських господарств [3, 13], сільськогосподарського дорадництва, інноваційно-інвестиційного розвитку та ін.

Серед моделей, безпосередньо пов'язаних з виробництвом сільськогосподарської продукції, ключове місце займає модель прогнозування виробництва та його ефективності. Зазначена модель – алгоритм процесу, який передбачає п'ять основних етапів (рис. 1):

перший етап включає прогнозування показників урожайності сільськогосподарських культур, посівних площ, продуктивності тварин, поголів'я тварин з урахуванням їх динаміки, а також оцінки основних чинників впливу. Наприклад, по урожайності оцінюється динаміка, починаючи з 1955 р., а ко-

ригування проводиться з урахуванням кліматичного чинника, кількості опадів, обсягів внесення добрив;

другий етап – прогноз обсягів виробництва по видах продукції на основі прогнозних показників, одержаних на першому етапі, а також обсягів валової продукції у зівставних цінах по видах продукції, галузях та в цілому по сільському господарству [2];

третій етап – прогноз ефективності виробництва сільськогосподарської продукції. Такий прогноз здійснюється, знову ж таки на основі прогнозних показників, одержаних на першому етапі, з урахуванням прогнозів собівартості виробництва та цін реалізації.

З урахуванням наявності інформаційної бази цей прогноз здійснюється тільки по сільськогосподарських підприємствах;

четвертий етап включає уточнення прогнозних показників у процесі моніторингу виробництва, після завершення посівних робіт. Він виконується щодо обсягів виробництва продукції з урахуванням фактичних посівних площ та стану посівів [5]. П'ятий етап також є уточнюючим стосовно раніше прогнозованої ефективності виробництва в сільськогосподарських підприємствах на основі даних моніторингу обсягів реалізації продукції, витрат та цін на неї [6].

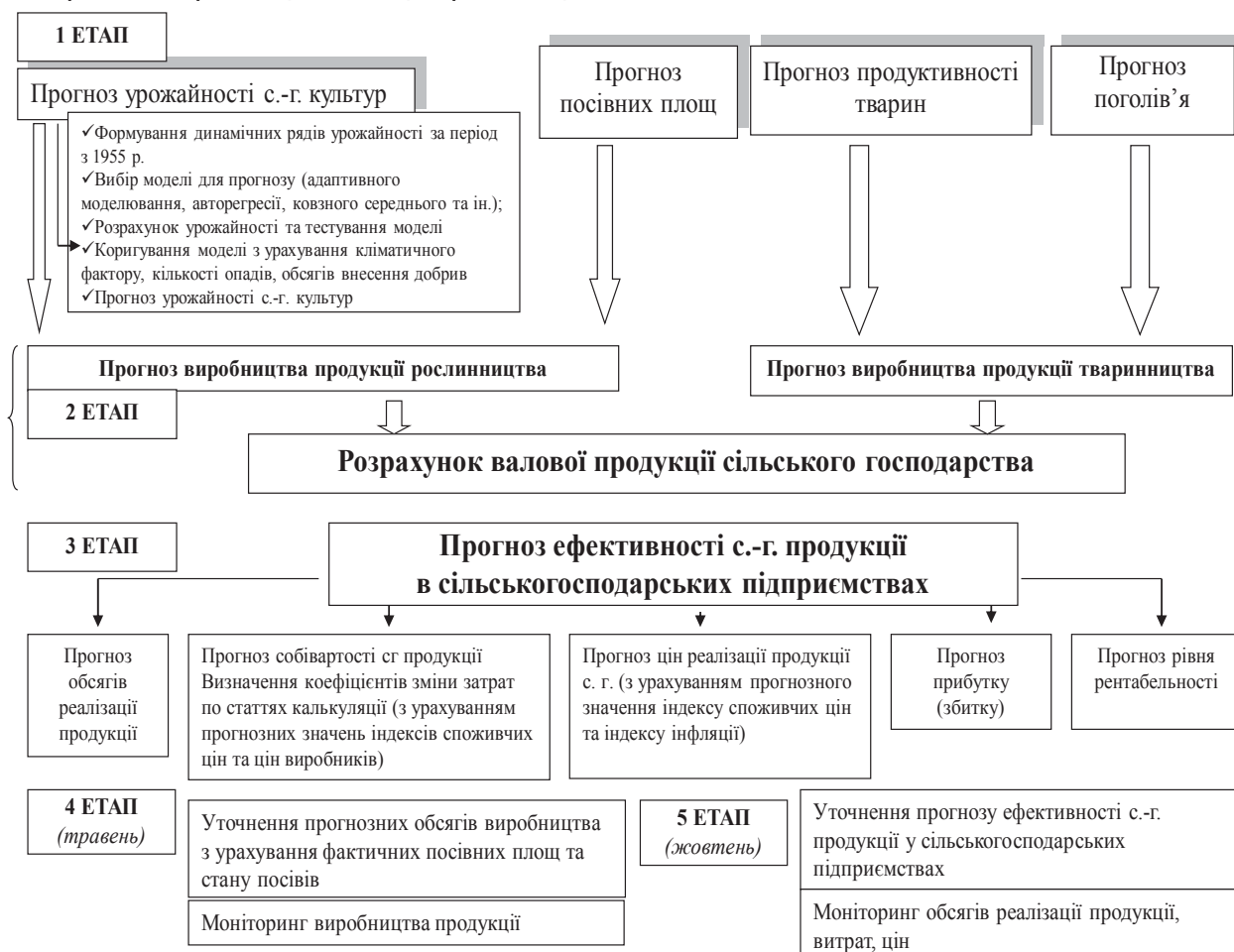

Рис. 1. Модель (алгоритм) прогнозування обсягів та ефективності с.-г. виробництва

Джерело: Наукові дослідження ННЦ «ІАЕ».

Серед інших моделей можна виділити прогноз впливу малого підприємництва на рівень зайнятості сільського населення, прогноз кількості зайнятих у неформальному секторі економіки в сільській місцевості, прогноз кількості малих сільськогосподарських підприємств та ін. [9].

Для оцінки розвитку аграрного сектору економіки регіонів розроблено модель рей-

тингової оцінки аграрного виробництва на основі обчислення співвідношення конкретних показників по регіону до середнього по Україні з подальшим визначенням середніх індексів по кожній групі цих показників (виробництво, ефективність, соціальний розвиток) і загального індексу. За рівнем останнього здійснювалася оцінка рейтингу регіону, яка, за результатами 2016 р., становила

від 1,536 у Черкаській до 0,737 у Чернівецькій областях.

Для оцінки можливостей та вибору оптимального варіанта запровадження ринку земель сільськогосподарського призначення узагальнено перспективну модель науково обґрунтованої селозберігаючої парадигми сільського розвитку. Ця модель передбачає поетапне запровадження купівлі земельних ділянок, спочатку виключно для фізичних осіб, що проживають у сільській місцевості, мають відповідну кваліфікацію та передбачають безпосередньо працювати на ній. Цей етап прогнозується на найближчі 5-10 років, його результатом мають стати формування

ефективного сімейного фермерства, потужного середнього класу на селі та утвердження сільських громад.

У процесі дослідження механізму ціноутворення на продукцію сільського господарства на основі компасного підходу, що визначає поетапне відстеження (моніторинг) витратно-цінових трансформацій у процесі виробництва, функціонування збутової інфраструктури, руху продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках та формування споживчого попиту, розроблено модель функціонування цінового механізму на продукцію сільського господарства в різних економічних системах [14], (рис. 2).

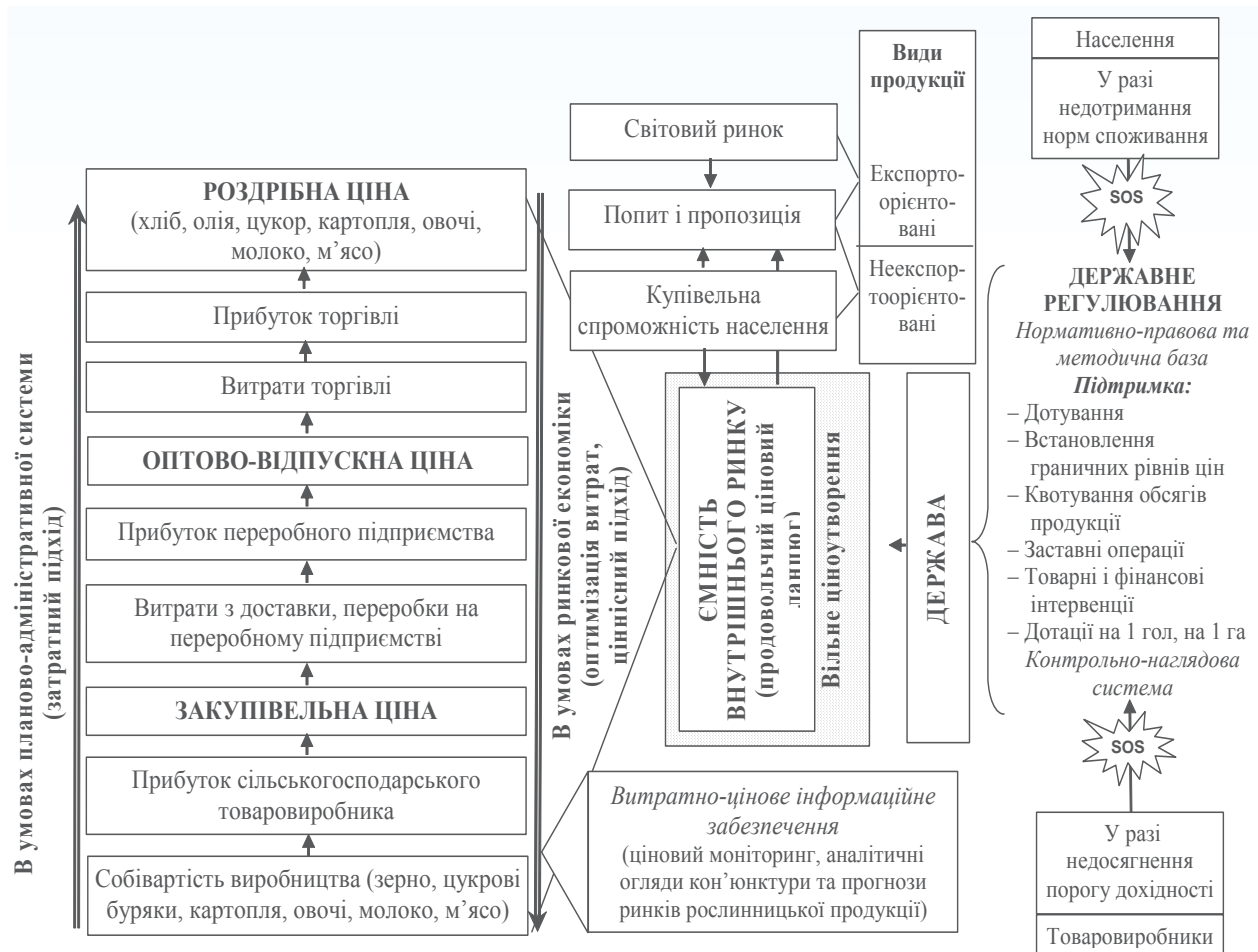

Рис. 2. Модель функціонування цінового механізму на продукцію сільського господарства в Україні в різних економічних системах

Джерело: Наукові дослідження ННЦ «ІАЕ».

Важливе місце у процесі економічних досліджень займають питання оподаткування, від якого значною мірою залежить формування інтересів сільськогосподарських товаровиробників, забезпечення пріоритетних напрямів аграрної політики держави. Нині система оподаткування перебуває в умовах трансформації, фактично відбувається пе-

рехід від дотаційно-стимулюючого до регулюючого механізму оподаткування. Враховуючи нинішні тенденції пропонується нова концептуальна модель оподаткування в галузі:

запровадження зниженої ставки ПДВ на окремі види сільськогосподарської продукції (експортоорієнтовані, нішеві, сконцент-

ровані у господарствах населення, чутливі продукти харчування);

запровадження спеціального порядку адміністрування ПДВ у сфері малого аграрного бізнесу у вигляді компенсаційних ставок для покриття вхідного ПДВ;

компенсації сільгоспвиробникам частини акцизу на дизельне паливо;

надання бюджетного відшкодування ПДВ при експорті сільгосппродукції виключно сільгосптоваровиробникам або особам, які придбали у них цю продукцію;

обмеження права використання спеціальних податкових режимів по податку на прибуток для афільованих та екстериторіальних осіб, а також суб'єктам, для яких земля не є основою ведення сільськогосподарської діяльності.

У процесі дослідження питань вдосконалення обліку в галузі, зокрема, розроблено концептуальну модель сучасної системи обліку на базі клауд-комп'ютерної форми, що характеризується:

повністю бездокументарною формою обліку та оцінки активів, впровадженням таксономії XBRL в обліково-оціночний процес;

збереженням облікової інформації поза підприємством з використанням бізнес-моделей Saas, Daas;

одночасним використанням інформації обліку багатьма користувачами з будь-якої точки планети за допомогою клауд-комп'ютерних технологій.

Оцінку моделей проводили за різними методиками і її результати підтвердили ефективність. Зокрема, очікуваний ефект нових методичних підходів до нормативно-грошової оцінки земель на сучасній інформаційній базі становить близько 4,7 млрд грн у вигляді збільшення доходів власників земельних паїв від орендної плати, а також доходів місцевих бюджетів на 18 %.

Запропонована модель удосконалення механізму управління родючістю ґрунтів забезпечить збільшення доходів від їх використання приблизно на 10 млрд грн, а модернізації управління зрошувальним землеробством на різних рівнях - зменшення потреби у зовнішніх інвестиціях на 7 млрд грн.

Апробація моделей запровадження обігу земель сільськогосподарського призначення способом анкетування власників земельних паїв, землекористувачів та представників сільських територіальних громад засвідчила про значне перевищення попиту на земельні

ділянки над пропозицією (21 % землекористувачів готові придбати земельні ділянки, а 10,4 % власників земельних паїв готові їх продати). Частка осіб, які в тій чи іншій формі допускають обіг сільськогосподарських земель, сягає 37,6 %, тоді як прихильників повної заборони купівлі-продажу сільськогосподарських земель - 24,5 % [7].

Результати оцінки залучення та використання інвестицій різними групами сільськогосподарських підприємств показали, що найбільші прирости продукції та чистого прибутку на 1 грн чистих інвестицій (відповідно 1,87 і 0,05 грн), а також найвищого рівня рентабельності (37,6%) у 2016 р. досягли малі підприємства, тоді як великі не досягли приросту продукції і прибутку, а середні - приросту прибутку за нижчої рентабельності виробництва (відповідно 29,3 і 32,3 %).

За розрахунками економічний ефект на 1 грн сукупної доданої вартості, одержаної від виробництва та експорту зерна, припадає 1,95 грн сукупної доданої вартості від виробництва зерна, переробленого і спрямованого на виробництво молока та 2,21 грн - на виробництво м'яса свиней.

За рахунок досягнення раціональних норм харчування та 20 % частки витрат на харчування поза домом, як це відбулося у розвинутих країнах світу (модель оцінки ємності вітчизняного споживчого ринку), потенційні інвестиції в сільське господарство й пов'язані з ним сфери переробки, торгівлі і громадського харчування можуть скласти 483 млрд грн.

Висновки. У сучасних умовах забезпечення високої результативності економічних досліджень потребує не лише оригінальних високоефективних рішень, а й розробки різноманітних моделей економічних відносин практично в усіх сферах процесу виробництва, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції, включаючи пов'язані з ними сфери. Для сільського господарства важливу роль відіграють соціально-демографічні, екологічні та інші моделі, що так чи інакше впливають на формування й використання виробничого, трудового потенціалу галузі.

Розроблення відповідних моделей має забезпечити формування цілеспрямованих економічних, соціально-економічних, правових відносин між елементами цих моделей (суб'єктами і об'єктами відносин), спромож-

ними забезпечити максимальний ефект. Від того, наскільки повно базові моделі будуть охоплювати увесь процес виробництва, включаючи його соціальні аспекти, значною мірою залежить кінцевий результат.

Розробка соціально-економічних моделей на нинішньому етапі має сприяти досягненню цілей сталого розвитку, передусім сільських територій, де органічно поєднуються процеси виробництва та використання людських і природних ресурсів. Залежно від того, наскільки ці моделі спроможні забезпе-

чити досягнення згаданих цілей, слід оцінювати їх ефективність.

У процесі досліджень Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» у 2017 р. сформовано систему організаційно-економічних моделей, реалізація яких на практиці сприятиме прискоренню економічного розвитку аграрного сектору економіки та сільських територій, в першу чергу завдяки синергетичному ефекту прогресивних змін за більшістю ключових напрямів цього розвитку.

Список бібліографічних посилань

1. Аграрний устрій України: наукове видання ; за ред. Ю. О. Лупенка, М. Ф. Кропивка. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2017. 72 с.
2. Виробництво сільськогосподарської продукції в Україні, очікуване у 2017 році / [Лупенко Ю. О., Месель-Веселяк В. Я., Грищенко О. Ю., Волосюк Ю. В.] ; за ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2017. 30 с.
3. Методичні рекомендації з організації молочарських обслуговуючих кооперативів / М. В. Гладій, Ю. О. Лупенко, М. Й. Малік та ін. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2018. 84 с.
4. Переглянута стратегічна рамкова програма ФАО. URL: <http://www.fao.org/docrep/meeting/027/mg015r.pdf>.
5. Прогноз виробництва сільськогосподарської продукції в Україні, очікуване у 2017 році (червень 2017 року) / [Лупенко Ю. О., Месель-Веселяк В. Я., Грищенко О. Ю., Волосюк Ю. В.] ; за ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2017. 31 с.
6. Прогноз собівартості продукції, її дохідності, прибутковості та рентабельності в сільськогосподарських підприємствах України на 2017 рік: методика і розрахунки (листопад 2017 року) / [Лупенко Ю. О., Месель-Веселяк В. Я., Грищенко О. Ю., Волосюк Ю. В.] ; за ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2017. 68 с.
7. Результати опитування щодо моделей обігу земель сільськогосподарського призначення в Україні / Лупенко Ю. О., Ходаківська О. В., Шпичак О. М., Юрченко І. В., Матвієнко А. П. та ін. Київ : ННЦ ІАЕ, 2018. 52 с.
8. Рекомендації з розроблення Дорожньої інвестиційної карти розвитку аграрного району / за ред. Я. М. Гадзала, П. Т. Саблука. Київ : Аграр. наука, 2017. 148 с.
9. Розвиток малих форм аграрних підприємств у ринковому інституційному середовищі: індикатори та ефективність : монографія / [Лупенко Ю. О., Шпикуляк О. Г., Малік М. Й. та ін.] ; за ред. О. Г. Шпикуляка. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2017. 204 с.
10. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2013 р. № 806-р «Про схвалення Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року». Уряд. кур'єр. 21 листопада 2013 року. № 215.
11. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / [за ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка] ; 2-е вид., переробл. і допов. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2012. 218 с.
12. Стратегія розвитку сільськогосподарського виробництва в Україні на період до 2025 року / [за ред. академіків НААН Я. М. Гадзала, М. І. Башенка, В. М. Жука, Ю. О. Лупенка]. Київ : Аграр. наука, 2016. 216 с.
13. Тенденції та перспективи розвитку особистих селянських господарств / Малік М. Й., Шпикуляк О. Г. *Економіка АПК*. 2018. № 1. С. 11-19.
14. Теоретико-методологічні та практичні основи ціноутворення / Шпичак О. М., Боднар О. В., Шпичак О. О. Київ : ЦП «Компринт», 2017. 545 с.
15. Цілі Сталого Розвитку: Україна. Національна доповідь 2017 / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Sustainable development COALS. 2017. 174 с.

References

1. Lupenko, Yu.O., & Kropyvko, M.F. (Eds.) (2017). *Ah-rarnyi ustrii Ukrainy: naukove vydannia [Agrarian system of Ukraine: scientific publication]*. Kyiv: NNTs IAE [In Ukrainian].
2. Lupenko, Yu.O., Mesel-Veseliak, V.Ya., Hryshchenko, O.Yu., & Volosiuk, Yu.V. (2017). *Vyrobnytstvo silskohospodarskoi produktsii v Ukraini, ochikuvane u 2017 rotsi [Production of agricultural products in Ukraine, expected in 2017]*. Yu.O. Lupenko, & V.Ya. Mesel-Veseliak (Eds.). Kyiv: NNTs "IAE" [In Ukrainian].
3. Hladii, M.V., Lupenko, Yu.O., Malik, M.Y. et al. (2018). *Metodychni rekomendatsii z orhanizatsii molocharskykh ob-sluhovuiuchykh kooperatyviv [Methodical recommendations for the organization of dairy service cooperatives]*. Kyiv: NNTs "IAE" [In Ukrainian].
4. *Perehlyanuta stratehichna ramochna prohrama FAO [Revised FAO Strategic Framework]*. (2013). Retrieved from: <http://www.fao.org/docrep/meeting/027/mg015r.pdf> [In Russian].
5. Lupenko, Yu.O., Mesel-Veseliak, V.Ya., Hryshchenko, O.Yu., & Volosiuk, Yu.V. (2017). *Prohnoz vyrobnytstva silskohospodarskoi produktsii v Ukraini, ochikuvane u 2017 rotsi (cherven 2017 roku) [Forecast of agricultural production in Ukraine, expected in 2017 (June 2017)]*. Yu.O. Lupenko, & V.Ya. Mesel-Veseliak (Eds.). Kyiv: NNTs "IAE" [In Ukrainian].
6. Lupenko, Yu.O., Mesel-Veseliak, V.Ya., Hryshchenko, O.Yu., & Volosiuk, Yu.V. (2017). *Prohnoz sobivartosti produktsii, yii dokhidnosti, prybutkovosti ta rentabelnosti v silskohospodarskykh pidpriemstvakh Ukrainy na 2017 rik: metodyka i rozrakhunky (lystopad 2017 roku) [Projection of production cost, its profitability, profitability and profitibility in agricultural enterprises of Ukraine for 2017: methodology and calculations (November 2017)]*. Yu.O. Lupenko, & V.Ya. Mesel-Veseliak (Eds.). Kyiv: NNTs "IAE" [In Ukrainian].
7. Lupenko, Yu.O., Khodakivska, O.V., Shpychak, O.M., Yurchenko, I.V., Matviienko, A.P. et al. (2018). *Rezultaty opytuvannia shchodo modelei obihu zemel silskohospodarskoho pryznachennia v Ukraini [Results of survey on agricultural land use patterns in Ukraine]*. Kyiv: NNTs IAE [In Ukrainian].
8. Hadzalo, Ya.M., & Sabluk, P.T. (Eds.) (2017). *Rekomendatsii z rozroblennia Dorozhnoi investytsiinoi karty rozvytku ahrarnoho raionu [Recommendations for a development of Road investment map for the agrarian region]*. Kyiv: Ahrarna nauka [In Ukrainian].
9. Lupenko, Yu.O., Shpykuliak, O.H., Malik, M.Y. et al. (2017). *Rozvytok malykh form ahrarnykh pidpriemstv u rynkovomu instytutsiinomu seredovyshchi: indykatory ta efektyvnist: monohrafiia [Development of small forms of agrarian enterprises in market institutional environment: indicators and effectiveness: monograph]*. O.H. Shpykuliak (Ed.). Kyiv: NNTs IAE [In Ukrainian].
10. Pro skhvalennia Stratehii rozvytku ahrarnoho sektoru ekonomiky na period do 2020 roku: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 17.10.2013 # 806-r [On approval of Strategy for a development of the agrarian sector of economy up to 2020: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine from 17.10.2013, No. 806-r]. (2013). *Uriadovyi kurier*, 215 [In Ukrainian].

11. Lupenko, Yu.O., & Mesel-Veseliak, V.Ya. (Eds.). (2012). *Stratehichni napriamy rozvytku silskoho hospodarstva Ukrainy na period do 2020 roku. 2-e vyd.* [Strategic directions of development of agriculture of Ukraine for the period up to 2020. 2nd ed.]. Kyiv: NNTs "IAE" [In Ukrainian].

12. Hadzalo, Ya.M., Bashchenko, M.I., Zhuk, V.M., & Lupenko, Yu.O. (Eds.) (2016). *Stratehiia rozvytku silskohospodarskoho vyrobnytstva v Ukraini na period do 2025 roku* [Strategy of development of agricultural production in Ukraine up to 2025]. Kyiv: Ahrarna nauka [In Ukrainian].

13. Malik, M.Y., & Shpykuliak, O.H. (2018). Tendentsii ta perspektyvy rozvytku osobystykh selianskykh hospodarstv [Trends and prospects for the development of private peasant farms]. *Ekonomika APK, 1*, pp. 11-19 [In Ukrainian].

14. Shpychak, O.M., Bodnar, O.V., & Shpychak, O.O. (2017). *Teoretyko-metodolohichni ta praktychni osnovy tsinoutvorennia* [Theoretical, methodological and practical principles of pricing]. Kyiv: TsP "Komprynt" [In Ukrainian].

15. *Tsili staloho rozvytku: Ukraina. Natsionalna dopovid 2017* [Sustainable development goals: Ukraine. National report 2017]. (2017). Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine [In Ukrainian].

Lupenko Yu.O. Modeling of socio-economic relations in scientific research processes

The purpose of the article is to highlight the main results of the scientific research of the National Scientific Center "Institute of Agrarian Economics" in 2017 regarding the theoretical substantiation and practical implementation of key development models of socio-economic relations in terms of modern challenges.

Research methodology. In the article have been used such general scientific methods: dialectical - for analysis of scientific works; abstract and logical approach - for summarizing of the research results and formulating of conclusions; empirical - for evaluation of the current state and development of the research object; method of factor analysis.

Research results. There have been proposed theoretical and methodological substantiation and approaches to evaluation of the implementation effectiveness of a complex of socio-economic models of the agrarian sector of economy, in particular: paradigm of strategic vision of the agrarian system; algorithm for forming a perspective model of rural development using evaluation tools for consequences of this process on basis of determining the level of economic security of rural areas; forecast model of agricultural production and its efficiency; model of spatial distribution of agricultural production based on a rating assessment of agrarian development of regions; perspective model for an introduction of agricultural land market based on a scientifically grounded rural-preserving development paradigm; functioning model of the price mechanism for agricultural products and conceptual model of taxation of agricultural producers; model of regional road investment card for a provision of investment development of administrative regions.

Elements of scientific novelty. The scientific novelty of the article lies in proposed system of organizational and economic models, implementation of which will ensure balanced development of domestic agricultural production and rural areas, primarily due to the synergistic effect of progressive changes in most key directions of this development.

Practical significance. Realization of the formed systems of organizational and economic models will accelerate the economic development of the agrarian sector of economy and rural areas of the country, as well as the effective formation of competitive innovation-oriented agricultural production, sustainable export potential and national food security and solving social problems of rural population. Figs.: 2. Refs.: 15.

Keywords: agrarian sector, models of economic relations, socio-economic and legal relations, competitiveness of the economics of rural territories, production and labor potential of the branch.

Lupenko Yuri Oleksiiovych - doctor of economic sciences, professor, academician of NAAS, honoured worker of science and technology of Ukraine, director, National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics" (10, Heroiv Oborony st., Kyiv)
E-mail: pd@iae.org.ua

Лупенко Ю.А. Моделирование социально-экономических отношений в процессе научных исследований

Цель статьи - рассмотреть основные результаты научных исследований Национального научного центра «Институт аграрной экономики» за 2017 г. по теоретическому обоснованию и практическому воплощению ключевых моделей развития социально-экономических отношений в отрасли с учетом современных вызовов.

Методика исследования. Общенаучные методы: диалектический - для анализа научных трудов ученых, абстрактно-логический подход - при обобщении результатов исследования и формулировании выводов, эмпирический - для оценки современного состояния и развития объекта исследования, использован также метод факторного анализа, прогнозирования экономического моделирования.

Результаты исследования. Осуществлено теоретико-методическое обоснование и предложены подходы к оценке эффективности внедрения комплекса социально-экономических моделей развития аграрного сектора экономики, в частности: парадигмы стратегического видения аграрного устройства; алгоритма формирования перспективной модели развития сельских территорий с разработкой инструментария оценки последствий этого процесса на основе определения уровня экономической безопасности сельских территорий; прогнозной модели производства сельскохозяйственной продукции и его эффективности; модели пространственного размещения сельскохозяйственного производства на основе рейтинговой оценки аграрного развития регионов; перспективной модели внедрения рынка земель сельскохозяйственного назначения на основе научно обоснованной сельскохозяйственной парадигмы сельского развития; модели функционирования ценового механизма на сельскохозяйственную продукцию и концептуальной модели налогообложения сельскохозяйственных товаропроизводителей; модели региональной дорожной инвестиционной карты для обеспечения инвестиционного развития административных районов.

Элементы научной новизны. Сформирована система организационно-экономических моделей, реализация которых обеспечит сбалансированное развитие отечественного сельскохозяйственного производства и сельских территорий, в первую очередь за счет синергетического эффекта прогрессивных изменений по большинству ключевых направлений этого развития.

Практическая значимость. Реализация сложившихся систем организационно-экономических моделей будет способствовать ускорению экономического развития аграрного сектора экономики и сельских территорий страны, результативному формированию конкурентоспособного инновационно-направленного аграрного производства, устойчивого экспортного потенциала и стабильной продовольственной безопасности нации, решению социальных проблем села. Илл.: 2. Библиогр.: 15.

Ключевые слова: аграрный сектор, модели экономических отношений, социально-экономические и правовые отношения, конкурентоспособность экономики сельских территорий, производственный и трудовой потенциал отрасли.

Лупенко Юрий Алексеевич - доктор экономических наук, профессор, академик НААН, заслуженный деятель науки и техники Украины, директор, Национальный научный центр «Институт аграрной экономики» (г. Киев, ул. Героев Оборона, 10)
E-mail: pd@iae.org.ua

Стаття надійшла до редакції 14.02.2018 р.

Фахове рецензування: 15.02.2018 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Лупенко Ю. О. Моделювання соціально-економічних відносин у процесі наукових досліджень. *Економіка АПК*. 2018. № 2. С. 5 – 13.

* * *

Новини АПК

Уряд схвалив програми підтримки аграріїв на 2018 рік

7 лютого поточного року Кабінет Міністрів України схвалив програми підтримки аграрного сектору за ключовими напрямками у рамках Державного бюджету на 2018 рік. Загальна сума підтримки становитиме 6,3 млрд грн проти 5,5 млрд грн у минулому році.

«Сьогодні ми розпочинаємо безпрецедентну державну підтримку агропромислового комплексу. Пріоритети - розвиток тваринництва, фермерського і кооперативного руху, підтримка садівництва та виробництва української сільгосптехніки», - наголосив Прем'єр-міністр України Володимир Гройсман.

Основні зусилля сконцентровано на галузях, які зможуть забезпечити довготривалий економічний ефект. Зокрема, передбачено:

- компенсація 25% вартості придбання нової сільгосптехніки та обладнання українського виробництва;
- компенсація частини тіла кредиту, залученого на будівництво тваринницьких комплексів, що формує ефективну ставку на рівні 3%, відшкодування вартості введених в експлуатацію тваринницьких комплексів, збудованих за власний кошт інвестора, а також здешевлення до 3% позик для проектів, що реалізуються у сфері аквакультури, вівчарства, козівництва тощо;
- здешевлення утримання ВРХ молочного напрямку на агропідприємствах із розрахунку 1500 грн/голову/рік.
- здешевлення утримання молодняка (до 1 року) в господарствах громадян із розрахунку 2,5 тис. грн/голову/рік;
- здешевлення на 80% вартості посадкового матеріалу у садівництві та ягідництві;
- малим та середнім фермерським господарствам передбачено відшкодування 100% вартості закупленого українського насіння, 90% вартості дорадчих послуг. Ця категорія сільгосптоваровиробників отримає доступ до дешевого кредитного ресурсу, а також користується додатковою преференцією при купівлі української сільгосптехніки - їм компенсується 40% її вартості;
- у рамках підтримки та розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів держава співфінансуватиме проекти, які реалізуються сільськогосподарськими обслуговуючими кооперативами в тваринництві, садівництві, будівництві овоче- та фруктосховищ, беручи на себе 70% витрат на придбання нового обладнання для них.

Перший заступник Міністра аграрної політики та продовольства Максим Мартинюк підкреслив, що в результаті реалізації програм держпідтримки Уряд прагне затвердити статус фермера як основного гравця в українському АПК та наростити частку, що зараз генерується фермерськими господарствами в сільськогосподарському ВВП з поточних 6% щонайменше до 10%.

Прес-служба Мінагрополітики України